

Anna Ostaszewska
Warszawa

MOŻE JEDNAK LECZYĆ? O WSPÓŁPRACY EGZORCYSTY Z PSYCHOLOGIEM I PSYCHIATRĄ

Wprowadzenie

Jako psychoterapeuta w Ośrodku Pomocy Psychologicznej Stowarzyszenia Psychologów Chrześcijańskich przeprowadziłam ponad tysiąc konsultacji psychologicznych dla osób zgłaszających się do egzorcysty. W swoim wystąpieniu przedstawię wnioski z tych konsultacji.

Nauczanie Kościoła jednoznacznie mówi o istnieniu złych duchów¹. W środowisku psychologów i psychoterapeutów zwykle nie jest brana pod uwagę możliwość realnego istnienia Boga, a także złych duchów. Mówi się, że nauka tym się nie zajmuje, ale przyczyną jest także fakt, że psychologię i psychoterapię tworzyli głównie ateści. Dopiero w ostatnich dwudziestu latach psychoterapia zaczęła otwierać się na duchowość, w tym także duchowość chrześcijańską. Duchowość rozumiemy jako osobistą relację człowieka z Bogiem. Do sfery psychicznej należą te ludzkie doświadczenia, emocje, myśli i decyzje, które istniałyby również wtedy, gdyby Boga nie było. Człowiek może wszystkie swo-

¹ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Wiara chrześcijańska i demonologia* (2011).

je doświadczenia odnosić do Boga, ale istnieją też szczególne przeżycia, które nazywamy duchowymi. Człowiek doświadcza ich głębiej niż naturalnych przeżyć psychicznych i mają one większą, nadnaturalną moc. Przykładem może być nawrócenie św. Pawła pod Damazkiem. Współczesne opisy nadzwyczajnych doświadczeń duchowych możemy znaleźć w biografjach świętych, np. ojca Pio², ale dotyczą one także osób świeckich, co przedstawił psycholog i psychiatra profesor Miller w książce *Quantum Change (Kwantowa zmiana)*³. Przykłady nietypowych psychologicznie zaburzeń oraz reakcji (np. reagowanie na przedmioty, które zostały poświęcone, o czym pacjent nie wie) przedstawił psychiatra profesor Morabito⁴, diagnozując opisany przez siebie rodzaj pacjentów jako będących pod wpływem złych duchów. Osoby te były wcześniej związane z okultyzmem.

Zaburzenia psychiczne takie jak zaburzenia lękowe (nerwice), depresje, psychozy czy zaburzenia osobowości są opisane w międzynarodowych klasyfikacjach ICD 10 i DSM V. Osoby z różnymi zaburzeniami psychicznymi mogą uważać, że są pod wpływem złego ducha, kiedy mają typowe objawy problemów psychicznych, takie jak lęk, smutek, napięcia w ciele, problemy w relacjach. Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania ICD 10 zawiera także kategorię „trans i opętanie” (F 44.3), które są tu zaliczane do zaburzeń dysocjacyjnych (konwersyjnych). Oznacza to stan, w którym część emocji i myśli oddzielona jest od reszty osobowości i funkcjonuje niezależnie. W tym przypadku w diagnozie zwraca się uwagę na brak potwierdzenia schorzeń somatycznych, które mogłyby stanowić przyczynę objawów zaburzeń, oraz przekonujące związki czasowe między występowaniem objawów a stresującymi wydarzeniami, trudnościami lub potrzebami. Jednak u osób, które poszukują egzorcysty, nie zawsze takie związki występują.

² A. RIPABOTTONI, *Święty Ojciec Pio. Oficjalna biografia Ojca Pio*, Kraków 2002.

³ W. R. MILLER, J. C'DE BACA, *Quantum Change: When Epiphanies and Sudden Insights Transform Ordinary Lives*, New York 2001.

⁴ S. MORABITO, *Psychiatra w piekle*, Kraków 2011.

Opis konsultacji

Konsultacje psychologiczne przed wizytą u egzorcysty odbywają się w Ośrodku SPCh na prośbę biskupa archidiecezji warszawskiej. Osoba, która chce się dostać do egzorcysty, musi przyjść najpierw na obowiązkowe spotkanie z psychologiem, psychoterapeutą lub psychiatrą. Celem tego spotkania jest przede wszystkim zdiagnozowanie możliwych zaburzeń psychicznych⁵. Konsultacje przeprowadzają osoby z dużym doświadczeniem w pracy psychologicznej i dojrzałe duchowo.

U danej osoby mogą występować:

1. wyłącznie zaburzenia psychiczne,
2. zaburzenia psychiczne oraz inne specyficzne objawy,
3. nie występują zaburzenia psychiczne.

Około 15% osób poszukujących egzorcysty ma wyłącznie zaburzenia psychiczne. Część osób zgłaszających się, także ok. 15%, nie wykazuje żadnych zaburzeń psychicznych. Największą grupę, ok. 70% stanowią osoby, które mają problemy psychiczne, ale jednocześnie doświadczają trudności innego rodzaju. Osoby zgłaszające się podają specyficzne objawy, które według nich mogą być spowodowane działaniem złego ducha, i z tego powodu chcą się dostać do egzorcysty. Zwraca uwagę fakt, że różne, nieznaną się osoby, zgłaszają podobne objawy, a nawet używają takich samych sformułowań, opisując swoje niepokojące doświadczenia. Zdecydowana większość osób zgłaszających się jest katolikami. Czasami przychodzą też osoby niewierzące, ale gotowe przyjąć pomoc Kościoła. Jak powiedziała jedna z takich osób: „Nie wierzę w Boga, ale w moim życiu jest taka ciemność, pustka i chaos, że już nie mam siły. Jeżeli Bóg jest, to chciałabym, żeby mi pomógł”. Często przychodzą osoby, które wcześniej były daleko od wiary i poszukiwały pomocy w różnych formach okultyzmu, potem nawróciły się i – poza radością i pokojem – doświadczają dziwnych udręczeń. Osoby te uważają, że ich doświadczenia nie mają charakteru czysto psychicznego.

⁵ A. OSTASZEWSKA, *Model współpracy egzorcysty z psychologiem i psychiatrą*, w: *Edukacja. Teologia i dialog*, t. 6, Poznań 2010.

Podczas konsultacji bada się, czy objawy mają charakter psychologiczny, tzn. czy istnieją przekonujące związki między objawami a wcześniejszymi doświadczeniami emocjonalnymi, doświadczeniami stresującymi, niezaspokojonymi ważnymi potrzebami – badamy tu zwłaszcza doświadczenia w dzieciństwie. W takich przypadkach zalecane są psychoterapia lub leczenie psychiatryczne. Leczenie psychiatryczne oznacza pomoc farmakologiczną i służy usunięciu lub złagodzeniu objawów. Podanie leków konieczne jest zawsze w przypadkach psychozy.

Jeśli stany przeżywane przez pacjenta są nieuzasadnione psychologicznie, bada się, czy w historii życia pacjenta były podejmowane decyzje o charakterze duchowym. Decyzje i fakty, a nie dowolne interpretacje, stanowią podstawę do uznania możliwości duchowej przyczyny problemów. Konsultant nie orzeka w tej sprawie, stwierdza jedynie występowanie konkretnych faktów. Diagnozę stawia egzorcysta. Pomoc w zakresie problemów o charakterze duchowym należy do posługi Kościoła, nie psychologa. Inne są przyczyny tych problemów, specyficzne objawy i potrzebne są inne formy pomocy.

Kryteria odróżniania problemów o charakterze psychologicznym od możliwych problemów o charakterze duchowym

Z psychologicznego punktu widzenia możliwości działania złych duchów (opresja, opętanie) nie można wykluczyć, gdy spełnione są jednocześnie kryteria z grupy A i grupy B (co najmniej po jednym).

Grupa A – specyficzne objawy

1. Dziwne zjawiska fizyczne wywołujące lęk: zjawy, pukanie do drzwi, znikanie i pojawianie się przedmiotów, co widzą dwie lub trzy osoby, itp.
2. Poczucie obecności obcej osoby w pokoju, doświadczanie „wybudzania ze snu” połączone z silnym lękiem i poczuciem obecności obcej osoby.

3. Objawy fizyczne bez przyczyn medycznych i psychologicznych, np. uczucie „obręczy” na głowie, zaburzenia orientacji w przestrzeni, dziwne bóle brzucha lub kaszel bez powodów medycznych połączone z nieskutecznością leków.
4. Reagowanie na rzeczy święte, sakramenty, sakramentalia i poświęcone przedmioty (np. uczucie parzenia przez medalik, wielka złość na widok krzyża), niechęć do sakramentów i sakramentaliów.
5. Poważne zakłócenia obrazu Boga, osłabienie woli, doświadczanie nieuzasadnionych psychologicznie stanów emocjonalnych, skrajna rozpacz, ciemność, pustka, chaos, niechciane myśli lub próby samobójcze, myśli o zabiciu kogoś lub próby zabicia drugiej osoby.

Grupa B – decyzje

1. Zaangażowanie w okultyzm, New Age, korzystanie z wróżb (tarot, wróżki), wywoływanie duchów, wysyłanie „ciemnych energii”, sekty, jasnowidzenie, czary, szamanizm, satanizm itp. (ogólnie szukanie nadnaturalnej mocy poza Bogiem).
2. Decyzje świadome oddające człowieka we władzę złego ducha: pisemne (np. cyrograf podpisany własną krwią), ustne, w myślach.
3. Zaangażowanie członków rodziny w praktyki okultystyczne (matki, ojca, dziadka, babki).
4. Przekleństwo rzucone przez inną osobę.
5. Inne czynniki, np. poważna krzywda finansowa nienaprawiona, uzależnienie od pornografii, narkotyków itp. (to kryterium nie jest jednoznaczne, ale na konsultacjach zdarzają się osoby przekonane o duchowym charakterze swych problemów i doświadczające sytuacji nietypowych dla problemów psychicznych).

Przykłady pytań dotyczących specyficznych objawów: Co pana skłoniło do szukania egzorcysty? Dlaczego nie szuka pan pomocy np. psychoterapeuty? Co pana niepokoi, co takiego się dzieje, że sądzi pan, że mogą to być złe duchy? Od kiedy to się dzieje? Co wydarzyło się wcześniej? Co się panu śni? Czy korzysta pan z sakramentów? Od kiedy? Czy był pan już u egzorcysty? Ile razy? Dlaczego ponownie szuka pan kontaktu z egzorcystą?

Przykłady pytań dotyczących decyzji o charakterze duchowym: Czy miał pan jakieś doświadczenia z okultyzmem (New Age, wróżki, jasnowidzenie, energie, wywoływanie duchów, czary, szamanizm, sekty itd.). Proszę wymienić wszystkie formy (ogólnie tego typu doświadczenie oznacza szukanie nadnaturalnej mocy poza Bogiem, konieczna jest decyzja). Czy podejmował pan decyzje osobiste: pisemne (cyrograf, własną krwią), ustne, w myślach, pragnienia „za wszelką cenę”. Czy w rodzinie ktoś zajmował się takimi sprawami (matka, ojciec, rodzeństwo, rodzice matki, ojca, współmałżonek)? Czy istnieje możliwość przekleństwa przez kogoś? Czy w rodzinie nie było dużej krzywdy finansowej nienaprawionej? Czy w rodzinie były jakieś szczególne nieszczęścia (samobójstwa, zabójstwa, aborcje, uzależnienia, malwersacje finansowe, choroby psychiczne, inne)?

Przykłady pytań dotyczących możliwych problemów psychicznych: Czy może pan opowiedzieć o swojej obecnej sytuacji rodzinnej? Czy może pan opowiedzieć o swojej sytuacji rodzinnej w przeszłości – jak wyglądały pana relacje z mamą, tatą w dzieciństwie? Czy leczył się pan z powodu zaburzeń psychicznych?

Jeżeli wywiad wskazuje wyłącznie na problemy psychiczne, zalecane są psychoterapia lub leczenie u psychiatry. Jeżeli nie można wykluczyć innych czynników, o charakterze duchowym, z konsultacji sporządzana jest notatka dla księdza egzorcysty, która zawiera informacje o problemach psychicznych, o ile występują, oraz przesłanki, które mogą sugerować wpływy duchowe. Osoba korzystająca z konsultacji jest informowana o przyjętych procedurach: najpierw rozmowa z księdzem, potem ksiądz podejmie decyzję o ewentualnej modlitwie, która odbywa się w kościele. W miarę potrzeby udziela się wyjaśnień. Zwraca się uwagę, że modlitwa jest częścią normalnej posługi kościoła, tak by ograniczyć możliwy stres u danej osoby.

Problemy psychiczne a wpływy duchowe

Problemy psychiczne mają przyczyny psychologiczne. W przypadkach działania złego ducha nie istnieją przyczyny psychologiczne, istnieją zaś przyczyny duchowe, zależne od decyzji. Często objawy pojawiają się lub nasilają w związku z wydarzeniami duchowymi (sakramenty, sa-

kramentalia, modlitwa) lub po nawróceniu (pacjenci mówią: „Nawróciłem się i jest gorzej”). W przypadkach gdy występują zarówno problemy psychiczne, jak i działanie złego ducha, odnosi się wrażenie, że zły duch „bazuje na zranieniach”, wzmacnia objawy psychologiczne nieraz do absurdu (np. paraliżujący lęk, rozpacz, euforia, wszechmoc).

By odróżnić wpływy duchowe od problemów psychicznych należy zwrócić uwagę na różne przyczyny. W przypadku problemów psychologicznych bada się trudne emocjonalnie doświadczenia. W przypadku domniemania problemów o naturze duchowej bada się przesłanki, czyli decyzje o charakterze duchowym. Różne są objawy specyficzne (choć część objawów może być podobna). Zwraca uwagę różna skala objawów, np. w nerwicy występuje lęk adekwatny do sytuacji psychologicznej, ale nie lęk paniczny bez przyczyn psychologicznych. W depresji występuje obniżony nastrój, nieraz bardzo głęboko, ale nie musi to być rozpacz, skrajne załamanie czy próby samobójcze. W zaburzeniach osobowości możemy się spotkać z manipulacją, złością, agresją, ale nie musi to być chęć czy próby zabicia kogoś. W psychozach występują urojenia, myśli prześladowcze, i tu obowiązuje zasada: zawsze leczyć psychozę, skierować do psychiatrii.

Myśli bluźniercze i uczucie „wyrzucania z kościoła” nie są objawami specyficznymi, chociaż mogą być związane z wpływem duchowym. Pojawiają się często w nerwicy jako skutek nadmiernego obciążenia psychicznego, religijnego nałożonego sobie (wyobrażenie, że tak być powinno) albo jako skutek złości, agresji wobec jednego z rodziców – dana osoba boi się wyrazić złość wobec ojca czy matki, a wobec Boga może jej być łatwiej.

Psychoterapia

Możliwości pomocy ze strony psychoterapeuty dotyczą tylko osób z problemami psychicznymi. Terapia pomaga przede wszystkim w zidentyfikowaniu stanów emocjonalnych uzasadnionych psychologicznie i przepracowaniu ich. Pomocne jest też wzmacnianie poczucia wpływu, świadomości własnych decyzji i świadomego myślenia (czy ja chcę o tym myśleć, czy ja chcę myśleć w ten sposób). W terapii osób skierowanych

przez egzorcystę na psychoterapię z diagnozą „opętanie” podczas sesji zdarzają się stany utraty świadomości nietypowe dla problemów psychicznych (np. jako reakcja na modlitwę w myślach, o której przecież dana osoba nie może wiedzieć).

Współpraca z egzorcystami

W Ośrodku Pomocy Psychologicznej odbywają się raz, dwa razy w roku spotkania psychologów i psychoterapeutów, którzy prowadzą konsultacje dla egzorcysty, z egzorcystami archidiecezji warszawskiej. Spotkania służą wymianie doświadczeń, wyjaśnieniu wątpliwości, omówieniu wzajemnych potrzeb. Osoby korzystające z egzorcyzmu zgłaszają nieraz potrzebę delikatności w traktowaniu ich podczas modlitwy, a także potrzebę zaopiekowania się nimi po egzorcyzmie. Nieraz łatwiej mówią o tym psychoterapeucie niż księdzu.

Zakończenie

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń u pacjentów konsultowanych przed wizytą u egzorcysty można stwierdzić występowanie pewnej grupy specyficznych objawów, które powtarzają się u większości badanych, nieznaną się osób. Zawsze są one związane z wcześniejszymi decyzjami o charakterze duchowym. Ten określony zestaw faktów wskazuje na występowanie innych czynników niż tylko psychologiczne.

Potwierdzeniem diagnozy o wpływach duchowych jest zanik specyficznych objawów jako skutek egzorcyzmu. Skutki egzorcyzmu są inne, niż daje psychoterapia, oprócz zaniku objawów są to np.: głęboki pokój duchowy, zmiana myślenia na pozytywne, zmiana obrazu Boga. Te zależności można zbadać metodami naukowymi.

Maybe to treat? Co-operation between exorcist and psychologist

Summary

Psychological consultations for people who want to meet exorcists take place in the Psychological Aid Centre led by the Association of Christian Psychologists in Warsaw since 2000 year. Specific symptoms, spiritual decisions and psychological background are taken into account. Spiritual influences are caused especially by involvement into occult praxis. About 15 percent of people looking for exorcists are mentally ill, about 15 percent of them are psychically healthy, about 70 percent of them have also psychical problems. Psychotherapy or psychiatric treatment are suggested if needed.

Mgr Anna Ostaszewska, psychoterapeuta i superwizor SPCh, Europejski Certyfikat Psychoterapeuty, w latach 1995-2009 przewodnicząca Zarządu Głównego Stowarzyszenia Psychologów Chrześcijańskich, obecnie przewodnicząca Sekcji Psychoterapii SPCh, członek Zarządu Głównego SPCh, wiceprezes Europejskiego Ruchu Chrześcijańskiej Antropologii, Psychologii i Psychoterapii.
e-mail: spch@spch.pl